

conditions of communication individual features of the person as the president of the country are seen. The article analyzes Trump's speeches and tweets in terms of their lexical, syntactic, and epideictic content, highlights the key words that denote the basic concepts of President Trump's activities and serve as a means of rhetorical influence.

The article presents and analyses the key words in Trump's speeches. They are as follows: America, Americans, democracy, success, president, to defend, hounorable, responsibility, to promise, which, in general, help to form the image of the President who is ready to take responsibility for the democratic values of Americans. The traditional topics of the President's speeches are finance, war and peace, protection of the country, its food and legislation.

Syntactically, Trump's speeches and statements are characterized by the use of simple, short sentences, in the content of which there is the use of simple, unambiguous nouns with the strong emotional meaning – fear, pride, crisis, dream, success. As a means of rhetorical influence, Trump places the most meaningful positions of his speeches at the end of sentences with logical emphasis on them. A lot of points in Trump's speeches are the expressions of gratitude, jokes, references, and other means of establishing the connection with the audience and expressing hi own personal position.

A feature of the linguistic personality in modern communication is the use of social networks, where there may be some deviations from the formalized institutional political discourse in terms of grammar and style, and this fact as clearly as possible also characterizes Trump's language personality.

For political discourse, especially in the country with the democratic values, the reaction of the society, feedback from the people of a government official's activities is important, and social networks can fully provide the people's immediate response to the President's activity, so the communication can be full, not one-sided.

Key words: *linguistic personality, political discourse, individual features, communication, rhetorical means.*

УДК 811.161.2'367:821.161.2-31.09 Шкурупій

Т. І. Конончук

ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИСУ В ПОВІСТІ «ЧИ Я В ЛУЗІ НЕ КАЛИНА БУЛА?» В. ШКУРУПІЯ

У статті йдеться про особливості синтаксису в повісті «Чи я в лузі не калина була?» сучасного українського письменника Володимира Шкурупія. З'ясовано, що автор з метою глибокого зображення драматичних обставин українського буття після Другої світової війни застосував такі синтаксичні конструкції, які ефективно спрацювали на динаміку зображуваних подій, на експресію, на показ масовості репресивних методів щодо українського населення. Це односкладні речення, найчастіше означено-особові та неозначено-особові. Означено-особові посилили ефект присутності персонажа в драматичних суспільно-політичних обставинах, а неозначено-особові акцентували увагу на діях і наслідках, а не на виконавцях. Ретроспективно в повісті мовиться також про Голодомор 1932–1933 років; у цих фрагментах в розповідях персонажів також домінують односкладні означено-особові речення та неозначено-особові, що типово

і для свідчень очевидців Голодомору. Такі синтаксичні конструкції органічні в структурі мови персонажів і в авторській мові.

Ключові слова: *повість, синтаксис, односкладні речення, означено-особові речення, неозначено-особові речення.*

DOI 10.34079/2226-3055-2020-13-23-178-184

Мета статті – дослідити особливості синтаксису в повісті «Чи я в лузі не калина була?» сучасного українського письменника Володимира Шкурупія. Питання особливостей мови в художньому тексті є одним із тих, до яких активно звертаються лінгвісти, досліджуючи мовні фігури й те, як вони працюють на увиразнення художньої картини світу (Мова художньої літератури, н.д.). Ряд ґрунтовних спостережень висловлено такими вітчизняними та закордонними дослідниками, як Б. Головін, І. Вихованець, К. Городенська, Ю. Карпенко, М. Кочерган, Ю. Маслов, О. Мельничук, О. Пономарів, В. Русанівський, С. Шевчук, І. Ющук та ін. Наприклад, відомі українські мовознавці П. Гриценко та В. Бріцин наголошують: «Літературна мова зберігає актуальність аналізу змін структури та функціонування, виявлення тенденцій і ліній еволюції на тлі мінливих позамовних реалій» (Гриценко, Бріцин, 2018, с. III). Суттєву актуалізацію членування речення за змістом виділяє М. Кочерган, і це є характерним для досліджуваних нами текстів. Учений наголошує: «У кожному висловлюванні (...) відображений рух думки від того, що вже відоме, що назване мовцем або знаходиться перед очима співбесідників, до того, що ще невідоме слухачам» (Кочерган, 2005, с. 317). У нашому арсеналі досліджуваних текстів домінують ті, які відбивають реалії 1932–1933 років в Україні. Однією з таких узагальнювальних праць є, зокрема, наша стаття «Українська література в обороні права на життя» (Конончук, 2019), де йдеться і про літературознавчий, і мовознавчий аспекти. Однак творчість В. Шкурупія ще не стала предметом наукових пошуків. І ми її беремо для аналізу вперше. Тому вважаємо, що буде **актуально** як за тематикою, так і за структурою синтаксису долучити її в коло наукових досліджень. Аналізована нами повість «Чи я в лузі не калина була?» написана 1984 р., а вперше прийшла до читача лише 1990 р. через її гостру спрямованість, оскільки в час написання не відповідала канонам соціалістичного реалізму. Твір зображує українське село після Другої світової війни. Ретроспективно розкривається доба Голодомору 1932–1933 років.

Письму Володимира Шкурупія притаманні висока образність та багата мовна палітра, в яку органічно вплітаються такі зразки фольклору, як прислів'я, приказки. Його слово афористичне, долі персонажів він зображує через їхню психологію, взаємини одного з одним, через конфлікти, діалоги, внутрішні монологи. Синтаксис тексту виявляє талановите письмо автора вже з перших рядків: образна палітра досягається уточнювальними членами речення, порівняннями, оригінальними образами-присудками, небанальними епітетами: «*Живе Лисавета Полотайчиха на сільському закутку Качкарине, такому собі забутому Богом і людьми відшибі. Він наче зігнутим коров'ячим рогом устромився в густий перелісок, що поріс із давніх-давен по один бік і по другий бік тихої річечки, до якої де-не-де поміж вільх тулиться сором'язлива калина*» (Шкурупій, 1990, с. 4). Автор розгортає пейзаж, використовуючи структуру безсполучникового речення, відокремлені означення, виражені порівняльними зворотами. Постає природна картина лагідного дня понад річкою, в якому густо населено образів природи й фауни: «*Вода в річечці чиста, як вранішня роса на листку лепехи; в холодній тиші вечора, коли розіллється по низині повінь, густо на ній кричать дикі*

качки, темним хрестом стрімко прописуючи тремтливе повітря» (Шкурупій, 1990, с. 4).

До опису річки прикута увага автора вже з початку повісті, бо річка дає людині поживу – їжу, хоча не для всіх. І цей факт стає в центрі початку авторської оповіді, через яку розкривається статус і становище персонажів. Для посилення їх характеристики письменник залучає прислів'я, які здавна відомі в Україні і які виникли на основі народних спостережень за типовою в певних обставинах поведінкою людини. Автор акцентує увагу на тому, що в річці можна піймати рибу, коли річка зміліє після повені – і тоді вже й Лисавета *«з Льком розкошують свіжинкою»* (Шкурупій, 1990, с. 4). Але є хтось, хто має привілей ловити рибу. І письменник в авторській мові дає йому характеристику – лаконічну, але містку й влучну. Саме в характеристиці, що вибудовується складними реченнями різних типів, залучаються і фольклоризми: *«Кажуть люди, що тією рибою він (Мефодій Загайко – Т. К.) підгодовує районне начальство, дух від якого не вивірюється в селі ні в спеку, ні в сніг, ні в дощ, ні в сильний вітер, бо налітає його, як того вороння, і кожне намагається щось та й урвати на дурничку. Правда те чи вигадка на чоловіка, адже на роток не накинеш платок, байдужісінько, бо їй все одно не перепаде й на сковорідку, такий уже скупердяга, що серед зими з його двору й жмені снігу не випросиш»* (Шкурупій, 1990, с. 4). Тут фольклоризми – *«урвати на дурничку»*, *«на роток не накинеш платок»*, *«серед зими ... й жмені снігу не випросиш»*.

Отже, початок повісті фокусує увагу на тому, як людина спрямовує свої головні зусилля на здобуванні їжі, на забезпеченні нею і на зиму, бо *«і юшку із сушеної риби можна взимку варити»* (Шкурупій, 1990, с. 4). Як бачимо, початок повісті сконцентровано на їжі, на тому, що вона є головним предметом буття людини, надважливим питанням забезпечення себе харчами. Чому це так? Не працює людина, не заробляє? Що це за час? Працює. І тяжко, але майже не заробляє. Ці висновки витікають із лаконічних речень про бригадира, який заставляє людей іти на працю й у вихідний, хоча це наче й необов'язково. Лисавета прагне піти *«на базар у райцентр вихідного дня, коли бригадира можна й не послухатися, не вийти на роботу, бо й так від неї, осоружної, день і ніч спина пеком пече...»* (Шкурупій, 1990, с. 4). Означення дають розуміння, що то за робота – *«осоружна»* і тяжка, бо від неї *«день і ніч спина пеком пече»*.

Гроші за продану рибу міліція може відібрати, якщо зловить, ще й штраф накаже заплатити, в газеті пропишуть про цей *«злочин»*, або про те, (тут автор вдається до узагальнених образів, які набувають значення символічності та масштабності), як *«якийсь дядько, якому терпець урвався, пішов затемна в поле і назбирав клуночок підмерзлих буряків, яким там і капець, бо вже їх сніжком притрусило»* (Шкурупій, 1990, с. 5). Драматична ситуація голоду змальовується із залученням такого засобу комічного, як іронія. Вона посилює трагізм зображуваного: *«А він (той якийсь дядько – Т. К.) ото принесе додому, кине у погрібець та, не призведи Господи, вигодує ним кабанця, продасть та ще забагатіє – зайві штани купить. То й нехай тепер спраглу душу снігом гасить, коли посмів на добро народне руку підняти»* (Шкурупій, 1990, с. 5). Для вдумливого читача зрозуміле авторське перебільшення: тут не про кабанця йдеться – аби самому себе прогудувати; і не про зайві штани, які були, як правило, одні на всі випадки. Образи нанизуються, картина обставин безгрошів'я та голоду розгортаються містко – і постає безрадісна, безнадійна картина буття рядової, звичайної, не ледачої людини. Автор показує, що вона в стані безгрошів'я і суцільної безвиході вдається до крадіжки під страхом бути пійманою і покараною. Речення споріднені з думками персонажа, вибудовуються просто, як би персонаж проговорював те, що обдумує.

Письменник застосовує односкладні безособові речення, означено-особові, неозначено-особові чи двоскладні в середині складного багатоконпонентного речення: *«Влітку й так гарно, а в холоди та морози протопить у печі бур'янинням сухим, залізуть з Ільком на піч, ряденцем укриються, і гріє їх тепла черінь до самого світання, і не мерзнуть»* (Шкурупій, 1990, с. 6). Багатство авторської уяви, а також, розуміємо, розповіді рідних про той час, земляків, сусідів відбилися в тих образах та картинах зображуваного буття. Бо дитинство самого автора було все-таки трохи інше, але своїми побутовими обставинами не дуже відрізнялося від тих, у яких перебували його оповідачі-свідки: піч, черінь, ряденце, бур'яниння, холоди, морози – тому автор вільно оперує у своїх описах цими словами та образами. Вони йому не чужі, більше – вони з болючих обставин роду, тому про них, вочевидь, і захотілося письменникові написати, зафіксувати художню історію краю, яка підноситься до всеукраїнського символічного значення.

А те, що фрази речень вибудовуються навколо їжі, того, що складає обов'язкову, неодмінну складову життя, говорить про становище персонажів, що виникло в художньому тексті з реальної української дійсності. Речення демонструють одне за одним обставини головної героїні твору, що є типовими для більшості українців на межі кінця 20-х – початку 30-х років ХХ століття: *«Якби ж було ще й просо, але де його взяти, як і піонинки на юшку катма. Забула (Лисавета – Т. К.), яка вона й на смак. А коли б було, то вона, натопивши піч, залазила б і встрімляла у нього ноги (у просо – Т. К.), як колись ще маленькою, і вони, відпарившись і просякнувши духом степу від того проса, переставали б нестерпно боліти, покручені ревматизмом»* (Шкурупій, 1990, с. 6). Відокремлені обставини та відокремлені означення поглиблюють образи.

Для свідчення про пережите персонаж оповідає в монологі, в якому домінують речення, які узагальнено вказують на пережите трагічне. Використовується форма минулого часу в множині. Наприклад: *«Мерли тоді люди»* (Шкурупій, 1990, с. 30). Наступним реченням іде конкретизація: *«Ото курган за селом високий – там вони всі ряд на ряді лежать»* (Шкурупій, 1990, с. 30).

Часто автор вдається до неозначено-особових речень: *«Наскладають, було, одного на одного, засиплють землю, а тоді наступну партію зверху. Може б, і під саме небо наклали, так вже сили зносити вийшло та й нікому було. Вимерли»* (Шкурупій, 1990, с. 30). Ряд таких речень продовжується і надалі, чим картина буття розгортається масштабніше: *«Та і як людочкам не гинути, коли позабирали усе до зернини. Ховали, було, жінки в колиску під дитя вузлик крупців, то й там знаходили»* (Шкурупій, 1990, с. 30). Неозначено-особові речення набувають емоційної сили, посилюють експресію тексту: *«Ой, що тільки не витворяли»* (Шкурупій, 1990, с. 30). Авторська мова пересипана прислів'ями. Як-от: *«...Кому ворон над головою криче, той має щастя собаче»* (Шкурупій, 1990, с. 31).

Текст вибудовано таким чином, що через діалог персонажі виходять з основного часу, третього голоду 1946–1947 років. Асоціативна мова одного з персонажів звернена до подій попереднього голоду, до Голодомору 1932–1933 років. Старша жінка, дядина, оповідає Лисаветі про те, що сама пережила. Тому її розповідь схожа на свідчення очевидців. Речення означено-особові, часто односкладні або двоскладні від першої особи. І також неозначено-особові, якими підкреслюється жорстокість влади й байдужість до тих, кого оббирали до нитки. Наприклад: *«Хіба це першина? Було й страшніше. Я вже всякого напереживалася, – сказала дядина і зітхнула, а вираз глибокого суму ліг на продовгувате з рівним, тонким носом і тонкими синіми губами обличчя. – Я саме молодницею тоді ходила, діток двійко – Сашко й Христя. І таке*

страшне настало, що скільки після того не думаю, а й не додумаюся, чого воно таке склалося, що хліба стіною стояли, а нас голодом заморили. З ружами ходили і забирали геть чисто все: і зерно, в кого яке було, до зернини, і крупці. А тоді кажуть, що мало. Де ще сховали? А його ж таки нема. А вони кричать: «Віддавай, бо на місці отут порішимо, як собаку» (Шкурупій, 1990, с. 28). І далі неозначено-особові речення: «Як заходилися усе кругом догори дном перекидати, нишпорити» Отже, все забрали, а вона й питає: «А нам же тепер як, здихати?» – «А нам яке, – відказують, – діло?» (Шкурупій, 1990, с. 28). «І пішли собі геть» (Шкурупій, 1990, с. 28).

Часто автор вдається до використання односкладних означено-особових речень: «*Іду на другий день в контору і кажу голові...*» (Шкурупій, 1990, с. 29). Спостерігаємо поєднання означено-особових із неозначено-особовими, як-от: «*Відчиняю, а самій страшно: а що, як міліціонера приведуть і підставлять мене як злісну утайницю продуктів*» (Шкурупій, 1990, с. 29).

Активно використовуються складнопідрядні речення різних типів. Наприклад: «*Дядина каже, що вона тридцять третього малою була і мало що запам'ятала. Еге, хоч і мала, а натерпілася і за дорослого*» (Шкурупій, 1990, с. 31). Тут бачимо складне речення з підрядним з'ясувальним та з підрядним допустовим.

«*Особливість мови як людського спілкування полягає в тому, що вона є засобом передачі інформації двох видів: інтелектуальної й емоційної. Обидва інформативні плани мови тісно переплітаються в історії її розвитку*» (Русанівський). Акцентуємо увагу на тому, що ці плани тісно переплітаються в художньому тексті, особливо у творах епічних, які несуть читачеві зміст, тобто інформацію, і у великій мірі залучають емоційні засоби, аби викликати в читача відповідне враження, відчуття співпереживання чи заперечення того, про що мовиться.

Висновки. Аналіз повісті «*Чи я в лузі не калина була?*» українського письменника Володимира Шкурупія з точки зору особливостей синтаксису демонструє активне залучення односкладних речень, причому частіше означено-особових та неозначено-особових. Означено-особові речення працюють на посилення ефекту присутності персонажа в зображуваних обставинах, містять високий ступінь драматизму, трагізму, чітко означають художній час, який витікає з реальних обставин українського буття після Другої світової війни та кінця 20-х – початку 30-років ХХ століття. Неозначено-особові речення чи то в односкладних синтаксичних конструкціях, чи то в складі багатокомпонентного речення фокусують увагу на діях, на причинах, на наслідках суспільно-політичних обставин, на масштабах і типовості подій. У таких реченнях для автора головне вказати, що зробили, як зробили, такі речення працюють на узагальнення, що все робили масово, тому не важливо, хто саме робив, хто конкретно забирав. Контекст підводить до розуміння, що це були репресивні всеохопні дії владних структур проти народу. Для створення такої художньої картини світу неозначено-особові речення виявилися найбільш продуктивними.

Оскільки творчість В. Шкурупія вперше взято для аналізу, і в цьому полягає наукова новизна нашої статті, вважаємо, що такий підхід до доробку даного письменника має добру **перспективу** дослідження, оскільки в цього автора значний прозовий доробок, а мова його текстів має добре підґрунтя для теоретичних узагальнень та практичного значення. Крім того, аналіз творів письменника логічно вписується в ряд наших багаторічних спеціальних наукових досліджень над текстами даної тематики.

Бібліографічний список

- Гриценко, П. та Бріцин, В., 2018. Цінний досвід розбудови української літературної мови. В : Синявський, О., 2018. *Норми української літературної мови*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, с. III–XIX.
- Конончук, Т. І., 2019. Українська література в обороні права на життя. *Вісник Академії адвокатури*, 2(43), с. 40–49. DOI : 10.37692/visnyk.aau.16.2(43).40-49.
- Кочерган, М. П., 2005. Вступ до мовознавства. Київ: Академія.
- Мова художньої літератури, н.д. *OnlyArt*. [онлайн] Доступно за : <<https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/mova-hudozhnoyi-literatury-poetychna-m/>>(Дата звернення: 12.09.2020).
- Русанівський, В. М., н.д. Естетика художнього слова. *Культура мови на щодень*. [онлайн] Доступно за: <<http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine11-1.pdf>> (Дата звернення 15.10.2020).
- Шкурупій, В. М., 1990. *Чи в лузі не калина була ?* Київ : Радянський письменник.

References

- Hrytsenko, P. ta Britsyn, V., 2018. Tsynnyi dosvid rozbudovy ukrainskoi literaturnoi movy [Valuable experience in the development of the Ukrainian literary language]. In: Syniavskiy, O., 2018. *Normy ukrayinskoyi literaturnoyi movy*. Kyiv : Vydavnychy dim Dmytra Buraho, pp. III–XIX. (in Ukrainian).
- Kononchuk, T., 2019. Ukrainian fiction in defense of the right to life. *Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*, 2(43), pp. 40–49. (in Ukrainian). DOI : 10.37692/visnyk.aau.16.2(43).40-49
- Kocherhan, M. P., 2005. *Vstup do movoznavstva [Introduction to linguistics]*. Kyiv : Akademiya. (in Ukrainian).
- Mova khudozhnoyi literatury [The language of fiction], n.d. *OnlyArt*. [online] Available at : <<https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/mova-hudozhnoyi-literatury-poetychna-m/>>(Accessed 12.09.2020). (in Ukrainian).
- Rusanivsky, V. M., n.d. Estetyka khudozhnyoho slova [Aesthetic of the artistic word]. *Language culture for everyday*. [online]. Available at : <<http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine11-1.pdf>> (Accessed 15.10.2020). (in Ukrainian).
- Shkurupy, V. M., 1990. *Chy ya v luzi ne kalyna bula ? [Was I not a viburnum in the meadow ?]*. Kyiv : Radiansky pismennyk. (in Ukrainian).
- Стаття надійшла до редакції 04.11.2020.

T. Kononchuk

FEATURES OF SYNTAX IN THE NOVEL

“WAS I NOT A VIBURNUM IN THE MEADOW” BY V. SHKURUPY

The present paper is devoted to the analysis of the novel “Was I not a viburnum in the meadow?” written by a modern Ukrainian writer Volodymyr Shkurupy. The novel was written in 1984 and was first published in 1990. The article focuses on the features of syntax in the novel under consideration. The author describes the events which took place in Ukraine after the World War II. The writer builds a narrative based on the true life stories told by relatives and acquaintances. The genre of the novel involves going beyond the main time. The older characters reflect on what happened in Ukraine in 1932–1933. Their narratives are associative pictures of their experience.

In the process of research analysis it was specified that the author uses the appropriate syntax to reproduce emotional tension. Phraseologisms appear as generalizations

and peculiar formulas that figuratively show the dramatic life circumstances of the famine of 1946–1947 are employed. It is worth noting that one-member sentences play the most productive role. For example, definite-personal sentences (particularly presented from the first person) indicate the presence of the narrator in the circumstances, and therefore their plausibility. Indefinite-personal sentences emphasize the mass repressive measures of the authorities against the Ukrainian population. One-member sentences – definite-personal and indefinite-personal – dominate in the narratives of older characters about the Holodomor of 1932–1933. Their function is similar to that performed by these types of sentences in the pictures of the main tense.

*Thus, the peculiarity of the syntax in the novel *Was I not a viburnum in the meadow?* written by V. Shkurupy is that the author used definite-personal and indefinite-personal sentences to bring the artistic reality closer to that experienced by the Ukrainians in the Holodomor of 1932–1933 and in 1946–1947.*

The obtained results undoubtedly have both theoretical and practical significance. In addition, the writer's works require further scientific research.

Key words: *story, syntax, one-member sentences, definite-personal sentences, indefinite-personal sentences.*

УДК 811.512.165'37

І. Л. Покровська
Г. Ю. Спотар-Аяр

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ МЕТИ В ГАГАУЗЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена дослідженню функціонально-семантичного поля мети в сучасній гагаузькій мові. Проаналізовано та класифіковано засоби реалізації семантичної категорії мети на морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях. Визначено мовні засоби реалізації семантичної категорії мети, здійснено аналіз ядра та периферії функціонально-семантичного поля. Встановлено стилістичні особливості функціонування граматичних конструкцій, які реалізують семантику мети, особливості їх використання у текстах сучасної гагаузької мови. Вперше класифіковано засоби реалізації семантики категорії мети відповідно до структурного принципу.

Ключові слова: *гагаузька мова, функціонально-семантичне поле мети, семантична категорія мети, підрядне речення мети, обставина мети.*

DOI 10.34079/2226-3055-2020-13-23-184-192

Друга половина ХХ століття характеризується розвитком функціонально-граматичних досліджень, у лінгвістичних середовищах спостерігається піднесення уваги до функціональної граматики як особливого типу досліджень, який базується на принципі синтезу напрямків аналізу «від семантики до форми» та «від функції до засобів» (Бондарко, 1987, с. 6; Вихованець, 1992, с. 199). У сучасних лінгвістичних студіях антропоцентричний підхід до функціональних досліджень є ключовим, оскільки він дає можливість подолати лакуни усталених підходів.

Ця наукова розвідка є першою спробою в тюркології дослідити семантичну категорію мети в гагаузькій мові з точки зору функціонального підходу, систематизувати